

Poročamo — gosiramo

So za jezikovni poizkus kakšne meje...?

Dušan
Mevlja

Prebral sem dve prozi Uroša Kalčiča v Sodobnosti — letnik 1978: AVALO in TITANIK. Naj takoj spočetka povem, da ne mislim pisati o kakovosti njegovega pisanja, saj o njej ne dvomim. Zdi se mi, da je mladi pisec nadarjen pripovednik in da mu zlasti uspevajo orisi okolja in razpoloženj. Bralcu, ki prebira njegova dela, je brž jasno, da nima opravka s piscem, ki piše z utirjenim jezikom. Kalčiču ne gre zgolj za realno, realistično opisovanje zgodb in oseb, od tega se namerno oddaljuje. Svoja besedila sklada docela po svoje, barva jih docela svojevrstno z docela svojevrstnim in neponovljivim jezikom. In ravno zaradi nekaterih posebnosti njegovega jezika sem se namenil napisati teh nekaj pripomb.

Na njegov jezik sem postal pozoren že ob njegovem prvem besedilu, objavljenem v Sodobnosti, v AVALLI, kjer je posadil v sicer slovensko besedilo precej srbohrvatskih besed. Tam niso toliko motile, saj se dogajanje odvija očitno nekje v Srbiji. V svojem drugem besedilu, TITANIKU, ki se dogaja nekje ob morju, pa srbohrvatizmi slovenskega bralca že motijo: »Morje biva jekleno sivo in gladko kot olje, nebo beše srebrno sivo... Kamor seže oko, črni komadi trulih tjulenjih životov... Ljubimac vzdigne svojo prvo glavo nekoliko bolj... Ljubimac se je ozrl vanjo, kakor da terja razlago ali celo že ukaze... Tiho se igra na kamnitih tleh s steklenimi kuglicami, kakor kakšen punčkast otrok... Joj, krasno, zdaj imam spet kuglice, zdaj sem jih spet nehala nimati več, zapleše otrok, kaj pa on ve.«

V pričujočih stavkih se srbohrvatizmi vklapljujejo v slovenščino kot sestavni del besedila, ne da bi slovenski bralci izvedeli, čemu naj bi bilo to potrebno in dobro. Zdi se, da avtor namensko in zavestno meša te srbohrvatizme s slovenskimi besedami. Kaj hoče s tem doseči, mi ni jasno. Vsekakor nisem proti jezikovnemu preizkušanju, toda moje mnenje je, da se mora literarno jezikovno preizkušanje razvijati v mejah jezika avtorjeve narodnosti. Dva najnovejša uspela jezikovna poizkusa, zrasla iz spoštovanja in ljubezni do materinega jezika: Erazem Predjamski Saše Vuge in Galjot Draga Jančarja. To pa, kar piše Kalčič v Titaniku, je le nekakšna literarna jugoslovanščina.

Ker je izšlo Kalčičevo besedilo v obliki, kakršno sem navedel, sodim, da se s takim jezikom strinja tudi uredništvo Sodobnosti. Ali pa se nemara motim...?

Kot stalnega naročnika Sodobnosti in pisca me resnično zanima, kaj meni o jezikovnem poizkusu uredništvo. Ali za jezikovni poizkus res ni nobenih meja in je piscem vse dovoljeno?

Poleg srbohrvatizmov, ki se nesramežljivo prelivajo s slovenskim tokom besedila, me od časa do časa zmoti pri Kalčiču tudi kakšna spotikljiva tujka, s katero želi presenetiti bralca. Na primer: »Vstopil sem a b r u p t n o . . . « S to tujko me je avtor res presenetil, tako da sem moral — ker nisem bil prepričan, da zanesljivo vem za njen pravi pomen — pogledati v pravopis. V njem piše, da pomeni abrupten nenaden, hiter, pretrgan, odlomljen... Piscu je bila na voljo

vrsta možnosti, da bi se lahko izrazil v slovenskem jeziku. Tujka je seveda bolj imenitna kot domač izraz in je — kot žal mnogokrat — zmagala.

V sodobnih besedilih sodobnih domačih pisateljev je čedalje več tujk. Ali bodo bralci prisiljeni prebirati ta dela s slovarjem v roki? Vsekakor bralci nad tem niso preveč navdušeni. Mar pisateljem res ni nič do tega, kaj porečejo o njihovih delih bralci? Mar ne pišejo zanje? Komu so potemtakem namenjena njihova dela?

Kalčič je v Avali zapisal tudi: »To je majhen korak za marsovca, a velik za marsovštvo.« Očitno, da je namesto marsovstvo, napisal kljubovalno marsovštvo. To je njegova »iznajdba«. Toda vsak nov izraz bi moral nekaj pomeniti. Pri najboljši volji, pa »marsovštvo« ne pomeni ničesar. To je ravno tako, kakor če bi namesto prijateljstva, napisal »prijateljstvo«, ali namesto sosedstvo — »soseditvo«, ali namesto igralstvo — »igralštvo«.

Jezikovna »iznajdba«, ki je nastala zgolj iz pisčeve muhavosti, nima pa nobenega pomena in smisla, je brez sleherne vrednosti in odveč. Naj zapišem za konec še domnevo, da po vsej verjetnosti Kalčičeva besedila, ki bi bila napisana brez vpletanja srbohrvatizmov, brez nenavadnih tujk in »novih« izumljenih brezpomenskih izrazov, ne bi prav nič izgubila na izvirnosti in vrednosti. Ravno narobe, zdi se, da bi samo pridobila.

UREDNIKOV ODGOVOR: Stališče uredništva, ki v tem primeru zanima Dušana Mevljo, je kajpak zelo preprosto: srbohrvaške besede v omenjenih dveh tekstih Uroša Kalčiča so stilistične narave, njihova tujost v slovenskem besedilu (beše, truli, ljubimac itd.) je namreč tako očita, da jezikovne omikanosti bralcev Sodobnosti po našem mnenju ne ogroža. Funkcija teh srbohrvaških vrinkov je v njihovem ironičnem učinku; v nobenem primeru ne gre za neznanje ali jezikovno površnost. Ker Kalčič vztraja pri takšni obliki svojih tekstov, jih lektor obravnava kot stilno posebnost in jih ne popravlja, uredništvo pa avtorjeve želje upošteva, ker meni, da gre za talentiranega mladega pisatelja. Sicer pa smo v uredništvu Sodobnosti po mnenju mnogih, tudi sodelavcev, že kar konservativno občutljivi za čistost jezika. Še posebej naš lektor prof. Avguštin Pirnat.

Urednik